

KURAN MEALİ- HADİS İLİŞKİSİNİN ÖNEMİ MÜ'MİN: 40/60 VE FURKAN: 25/77 AYETLERİ ÖRNEĞİ

AHMET KELEŞ
PROF. DR.
DİCLE Ü. İLAHİYAT FAK.

ÖZET

Bu makale, hadis kaynaklarını dikkate almayan Kuran tercümelerindeki sorunları, Mü'min Sûresi 60 ve Furkân Sûresi 77. ayetlerin mealleri çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca bu durumun çevirilerde, kimi zaman tahrif boyutlarına kadar varabileceğine de dikkat çekmektedir. Ülkemizde yaygın olarak okunan meallerde görülen çeviri sorunları bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Herhangi bir metni bir başka dile tercüme etmenin zorluğu malumdur. Ancak, tercüme edilecek metin İlâhî Kelam olduğunda bu daha da zorlaşmaktadır. Bir de söz konusu metin, edebi sanatsal yönüyle öne çıkan Kuran olduğunda, tercüme işi çok daha ciddi bir boyut kazanmaktadır. Çalışmamız, çevirilerdeki bu zorlukları aşabilmenin bir yolu olarak Hadis kaynaklarına başvurmayı önermektedir.

Anahtar sözcükler: Meal,
Hadis, Rivayet, Dua, İbadet, Tercüme

ABSTRACT
THE IMPORTANCE
OF RELATION
BETWEEN THE
HADİTH (TRIDITION)
AND QURAN'S
TRANSLATION

This article studies on translation problems of Quran, which does not notice the Hadith collections. It shows that these problems by giving examples of translations of 60th verse of Mü'min Surah and the 77th of Furkân Surah. In addition, it notices that the errors of translations expand to alternation of meaning of Quran. The problems which were observed on the Quran's translations read widely in our country makes this research important. It is obvious that is difficult to translation any text in any language into another language. But it is more difficult that when this text is Divine Words. In addition to this problem, when the text is Quran which is the Holly Book that is the most summit of the literary art is the translation has the most important dimension. Our study offers to solve this problem via Hadith (Traditions) Sources as a way to overcome the difficulties of translation.

Key words: Translation,
Hadith, Narrative,
Prayer, Worship,
Translation.

SAVİ: 3 • OCAK-HAZİRAN 2018 • SAYFA: 11-31

Giriş

Son zamanlarda ülkemizde, üzerinde en çok konuşulan hususlardan biri de hiç kuşkusuz Kuran tercümelemleri ve meal-leridir. Çünkü o kadar çok Kuran meali var ki neredeyse mealler enflasyonuna maruz kalmış gibiyiz. Buna rağmen, halen gönül rahatlığıyla okuyacağımız ve okunmasını da tavsiye edeceğimiz bir meal den söz etmek oldukça güçtür. Elbette bunun birçok farklı nedenleri vardır. Bizim bu makalede ele almayı düşündüğümüz husus ise Hadis kaynaklarımızı dikkate almadan yapılan meallerin, Kuran'ın anlamını ve mesajını iletmedeki yetersizlikleri ve maruz kaldıkları sorunlardır. Bu sorunları, sadece iki farklı sûreden seçtiğimiz ancak aynı konuyla ilgili olan iki ayetin meallerini örnek vererek göstermeye çalışacağız. Makalede çeviri örnekleri olarak aktardığımız meallere ilişkin yapmış olduğumuz tüm eleştiriler, tamamen bu alanda yapılan çalışmalara olumlu bir katkı yapma amacına matuftur. Bu vesileyle, hem Kuran çevirisine gösterilmesi gereken hassasiyete hem de çeviri yaparken Hadis kaynaklarımızı dikkate almaya naçizane bir vurgu yapmayı amaçladık. Kuran'ı anlamak ve onu farklı bir dile çevirmek için yıllarını ve ömürlerini veren her biri çok değerli meslektaşlarımıza, öncelikle Kuran'a yapmış oldukları bu hizmetlerinden dolayı müteşekkir olduğumuzu belirtir, değerli mesailerini sağlık ve afiyet içinde devam ettirmelerini yüce Mevla'dan dileriz.

İnsanlık tarihi her zaman İlahi vahyin rehberliğine mazhar olmuş ve bu rehberliği de insanların arasından seçilen en seçkin şahsiyetler

olan peygamberler üstlenmişlerdir.^[1] Bütün peygamberler (a.s.) kendilerine indirilen vahyi içinde yaşadıkları topluma ileterek (tebliğ) onları hakka ve hidayete çağırılmışlardır.^[2] Çünkü insanoğlunun bu dünyadaki bulunuş amacı imtihan olmaktır.^[3] Seçilen her peygamber doğal olarak gönderildiği toplumun diliyle vahiy almış ve tebliğde bulunmuştur.^[4] Pek tabiidir ki Hz. Muhammed (a.s.) de Arapça konuşan bir toplum ve kültüre mensup olduğu için Kuran'ın dili Arapça olmuştur. Allah bu hususa Kuran'da birkaç kez işaret eder ve muhataplarına; *"kendi dillerinde hitap ettiğini"* belirterek, indirilen vahyi anlamama gibi bir mazeretlerinin olamayacağını altını çizer.^[5] Bildiğimiz kadarıyla ne inananlar ne de inkâr edenler Kuran'ı anlamadıklarına dair bir şikâyetle bulunmuşlardır. Bu itibarla diyebiliriz ki Kuran vahyi ilk muhatapları için anlaşılabilir bir hitap idi. Hitap idi diyoruz, çünkü Kuran söz olarak inmiş ve bilahare yazıyla kaydedilmiştir. Hitabın gereği de anlaşılmalıdır. Zira anlaşılmayan bir diyalogdan söz edemeyiz. En azından anlaşılmayan bir diyalog sürdürülemez. Kuran'ın nüzulü yaklaşık yirmi üç sene sürdüğüne göre muhataplarıyla arasında bir anlama sorunu olmuş olamaz. Sonuç olarak, Kuran'ın anlaşılmasına yönelik sorunlar vahyin nüzul sürecinde değil daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır, diyebiliriz.

Peygamberlere indirilen vahyin her zaman iki tür muhatapı olmuştur. Birincisi, doğrudan muhataplardır ki bunlar vahyin inişinin şahitleridirler. Vahiy onlara iner. Onlar da kendilerine hitap eden bu vahyi anlarlar. İkincisi ise vahyin dolaylı muhataplarıdır. Bunlar da iki kısımdır: Biri, vahyin indiği aynı topluma mensup oldukları halde hayata vahiy tamamlandıktan sonra gelmiş olanlardır ki bunlar vahyi artık yazılı bir metinden (Mushaf) okurlar. Buna bağlı olarak da vahyi anlama sorunları başlar. Bu sorun, vahyin indiği tarihten ne kadar uzaklaşırsa o kadar artar. Diğeri de vahyin dilini konuşmayan başka kültür mensuplarıdır. Bunlar için vahyin dili sadece inandıkları dinin dilidir. Vahyin dilini normal bir dil olarak görmezler. O, İlahi Kelamdır ve dindir. Bu kısımda yer alan toplumlar Kuran'ı ancak kendi dillerine tercüme edildiğinde anlayabilirler. Nitekim İslam tarihi boyunca şahit olduğumuz durum budur.

[1] Kuran, uyarıcı bir peygamberin gönderilmediği toplumlara azap edilmeyeceğini, bu vesileyle her topluma mutlaka bir peygamber gönderilmiş olduğunu belirtir. Bu konuda bkz. İsrâ, 17/15.

[2] Mâide, 5/67.

[3] Mülk, /2.

[4] İbrahim, 14/4.

[5] Nahl, 16/103; Şuarâ, 26/ 195; Ahkâf, 46/12.

Bu genel değerlendirmeden sonra konuyu, özellikle de Kuran'ın dolaylı muhatapları olan bizim gibi Müslüman toplulukların durumuna getirirsek, iki önemli nokta ile karşılaşırız: Birincisi, Kuran'ın anlaşılması, diğeri de ibadette okunmasıdır. Çünkü Kuran aynı zamanda ibadetlerde tilavet edilen bir kitaptır. Bu itibarla Müslüman olan farklı kültür mensupları kendi dillerine çevrilen vahyi anlasalar bile bu çevirileri ibadetlerinde okuyamayacakları için bir şekilde, en azından ibadetlerinde okuyacakları kadar, Arapça öğrenmeleri gerekmektedir. Buradaki Arapçadan kastımız yüzüne Kuran okumayı bilmektir. Zira İslam, başından itibaren teamülle/uygulamayla (fiilen gösterilerek) öğretilen bir din olduğu için her Müslümanın dini görevlerini yerine getirebilmesi için Kuran'ı bizzat anlaması gerekmemiştir. Çünkü Kuran'ı âlimler anlamışlar, anlamayanlara da anlatmışlardır. Böylece geleneğimizde tefsir yaygındır da tercüme ancak çağdaş dönemlerde gündeme gelmiş ve özünde de dini bir ihtiyaç olmaktan ziyade siyasi arka plana sahip olan bir olgudur.^[6] Özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra, Kuran'ın tercüme edilmesi her zaman önceliğini koruyan dini/siyasi bir mesele olagelmıştır. Daha Atatürk hayatta iken başlayan Kuran'ın Türkçeye tercüme edilmesi ve tefsiri politikası daha sonra da aynı heyecanla devam etmiştir.^[7]

İslam'ın ve Kuranın farklı kültürlerle tanıtılmasının yegâne yolunun Kuran'ı yaşayan tüm kültür dillerine tercüme etmek olduğunda hemen her Müslüman hemfikirdir. Bugün yeryüzünde yaşayan ve sözlü-yazılı edebiyatı olan neredeyse birkaç bin dil vardır.^[8] Kuran da bu dillere tercüme edilmeyi beklemektedir. Bu, her Müslümanın özellikle de ilahiyatçı akademisyenlerin en önemli görevleri olmalıdır. Ancak tüm dünya dillerine tercüme bir yana kendi dilimizde bile huzuru kalple okuyup anlayabileceğimiz bir meale ne kadar ihtiyaç duyduğumuz malumdur. Kime; “Kuran meali okuyun” desek, aldığımız cevap; “okuyamıyoruz” oluyor. Peki, neden? Çünkü çevirilerin dili ve üslubu okuyucuyu rahatsız ediyor. Çeviriye konu olan kitap, İlahi Kelam olan Kuran'dır. Yani, Arap Dilinin emsalsiz edebi bir şaheseridir. Fakat bu özellik çevirilere neredeyse hiç yansımıyor. Acaba bunun nedeni nedir? Türkçemizin bir edebiyatı yok mudur? Elimize aldığımızda bir solukta okuduğumuz birçok kıymetli eser Türkçe değil mi? Kuran'da yer alan dilsel sanatların bizim dilimizde bir karşılığı olmadığı için mi çeviriler, güzelim

[6] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Dücane Cündioğlu, *Türkçe Kuran ve Cumhuriyet İdeolojisi*, İstanbul: Kitabevi, 1998, s.15-22.

[7] Cündioğlu, a.g.e., s. 9-123.

[8] Selçuk Kütük, *Bilim Felsefesi Üzerine*, Açılım Y., İstanbul 2005, s. 151.

dilimizi Allah'ın kitabının hatırına bile okunamaz ve okumaya tahammül edilemez hale getiriyorlar?

İfadeye çalıştığımız dil ve anlatım merkezli bu sorunlardan başka, özellikle son zamanlarda karşılaştığımız başka ciddi sorunlar da söz konusudur. Adeta her bir meal kendi etrafında “özel bir cemaat” ve taraftar kitlesi oluşturarak Müslümanları, “senin mealin yanlış benim mealim doğru” noktasına getirmiştir. Yine bu meyanda maalesef Kuraniyyûn ekolünün^[9] devamı sayılacak kimi söylemler de yeniden ortaya çıkmıştır. Yetmişli yıllarda ülkemizde “Mealciler” diye bir akım bile vardı. Bugün de benzer tavırları görmek mümkündür. Bu tavırlardan burada özellikle söz etmemizin nedeni, onların, Kuran'ı anlamak için sadece Kuran'ın yeteceğini iddia etmelerinden dolayıdır.^[10] Bu çevrelerce Hadis ve Sünnet neredeyse Kuran'ı anlamanın dışına atılmış ve geleneğimizin devasa bir bilgi kaynağı olan Hadis kaynaklarımızdan istifade edilmemiştir. Hatta Mustafa İslamoğlu gibi, hadisler ve onların nâkili kaynaklarımızla yakışsız bir üslupla istihza eden meal yazarlarımız bile vardır.^[11] Bu makale ile biraz da bu soruna işaret etmek istedik. Çünkü hadis kaynaklarımızdan yeterince yararlanmadan yapılan mealler, Kuran'ın mesajını ve anlamını yeterince yansıtamamaktadırlar.

Meal Sorunu Olan Ayetler

Örnek olarak vereceğimiz her iki ayetin konusu da aynıdır. Türkçeye “dua etmek” olarak çevrilen ayetteki ifadelerin doğru anlaşılmadığını düşünüyor ve yapılan çevirilerin/meallerin hatalı olduklarını söylüyoruz. Çünkü Hadis kaynaklarımızda yer alan rivayetler bize, söz konusu ayetlerde geçen ifadelerin doğru anlamlarını vermektedirler ve bu anlamlar meallerdeki anlamlarla örtüşmemektedir. Mealler, bu rivayetler dikkate alınmadan yapıldığı için sorunlu olmaktadır. Aşağıda bu iddiamızı örnekler üzerinden kanıtlamaya çalışacağız.

Makalemizde ele alacağımız ayetler; Mümin Suresi (Gâfir) 60 ile Furkân Suresi 77. ayetleridir. İki farklı surede yer almış olsalar da her iki ayetin konusu da aynı olduğu ve benzer meal sorunlarına maruz kaldıkları için “Hadis-Meal ilişkisi” çerçevesinde birlikte ele almak istiyoruz. Asıl amacımız,

[9] Mustafa Öztürk, *Çağdaşlık ve Çağdaş Dönem Kuran Yorumlarına Genel Bir Bakış, İslamiyât*, 2004, sayı: 4, s. 71-94.

[10] Mustafa Ertürk, *Kuran İslam'ı Söyleminin İlmî Değeri, İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Önemi* sempozyumu, T.D.İ.V. Y., Ankara 2003, s. 213-34.

[11] Özellikle sosyal medyada paylaşılan videolarında Sayın İslamoğlu maalesef muteber kaynaklarımız ve onlarda yer alan rivayetlerle ilgili bilim ve nezaket sınırlarını zorlayan ifadelerde bulunmaktadır. Örneğin; “Bu da sahîh isnatlı Buhârî hadisi ve şirk” ifadeleri gibi... <https://www.youtube.com/watch?v=Pf8YSzECR3Q> (05. 07. 2017).

hem verilen meallerin sorunlarına dikkat çekmek hem de son zamanlarda Kuran'ı anlamak için hadislere ihtiyacın olmadığını iddia edenlere karşı somut bir örnekle bu kanaatlerinin bilimsel olmadığını göstermektir. Özellikle Furkân Suresi 77. ayete verilen bazı mealler neredeyse ayetin anlamını tahrif boyutuna varmıştır. Kanaatimizce bu fahiş hatalar çeviri yaparken Hadis kaynaklarımızdan yeterince yararlanmamaktan kaynaklanmaktadır. Önce Mü'min Suresi 60. ayetten başlayacağız. Çünkü bu ayeti nasıl anlamamız gerektiğine dair Hz. Peygamber'den nakledilen Merfu' bir rivayet vardır. Bu rivayet, makalemizin asli amacı olan çeviri-hadis ilişkisinin önemini çok açık bir şekilde göstermektedir.

Mümin Suresi Altmışınca (60) Ayet

Mümin Suresi altmışınca (60) ayetin anlamını doğru anlayabilmemiz için hadis kaynaklarımızda yer alan aşağıdaki rivayeti mutlaka dikkate almalıyız. Çünkü Hz. Peygamber, ayette geçen “dua” sözcüğünü nasıl anlamamız gerektiğini açıklamaktadır. Rivayet şudur:

حدثنا احمد ابن منيع قال حدثنا مروان ابن معاوية عن الاعمش عن ذر عن يسيع عن النعمان ابن بشير عن النبي [ع. س.] قال : الدعاء هو العبادة ثم قرأ : و قال ربكم ادعوني استجب لكم ان اللذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين

İmam Tirmizî (275/897) bu hadisi Süneninin “Ebvâbu'd-Deavât” bölümünde naklettikten sonra devamında; “bu hadis Hasen Sahihdir” diye rivayetle ilgili kanaatini de belirtmiştir.^[12] Ayrıca nakletmiş olduğumuz bu rivayet başka hadis kaynaklarımızda da yer almaktadır.^[13]

Yukarıda, orijinal metinde altını çizdiğimiz ifadeler meallerde yanlış tercüme edilen kısımlardır. Hemen her meal yazarı ayette geçen “Dua” sözcüğünü gündelik dilde kullanılan anlamıyla çevirmiş ve ayette kastedilmeyen bir anlamın öne çıkmasına neden olmuştur. Oysa nakletmiş olduğumuz

[12] İmam Tirmizî'ye mahsus bu Hadis Usûlü kavramı için bkz. İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, Marmara Üniversitesi Yayınları No: 431, İlahiyat Fakültesi yayınları No: 2; İstanbul 1985, s. 65.

[13] Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, Sünen, *Ebvâbu'd-Deavât*, 1; İbn Hanbel, Ahmed, *el-Müsned*, Kahire tsz., IV, 267, 271; İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, *Sünen*, Dâru İhyâu Turâsî'l-Arabî, 1975, Duâ, 1.

hadiste Hz. Peygamber (a.s.) öncelikle duanın “ibadet” olduğunu ifade buyurarak, dua sözcüğünü nasıl anlamamız gerektiğini açıklamaktadır. Buna göre ayette geçen “dua” sözcüğünü “ibadet etmek” olarak anlamamız gerekmektedir. Bu amaçla Hz. Peygamber; “dua ibadetin ta kendisidir” diye bir açıklamada bulunmuştur ve bu sözüne bir delil olarak da Mü’min Sûresi altmışıncı (60) ayeti okumuştur. Böylece ayette geçen “dua” sözcüğünü yanlış anlamamızı önlemek istemektedir.

Şimdi hem rivayeti hem de rivayette yer alan Mü’min Sûresi altmışıncı (60) ayeti tercüme edelim. Yapacağımız çeviri ile iktibas edeceğimiz meal-ler karşılaştırıldığında, hem aralarındaki fark hem de çevirilerdeki hatalar daha iyi görülebilecektir.

“Hz. Peygamber (a.s.); *“dua ibadetin ta kendisidir”* (yani dua demek ibadet demektir) buyurduktan sonra şu ayeti okudu: *“Rabbimiz; sadece bana kulluk yapınız ki ben de size yapmış olduğunuz kulluğunuzun karşılığını vereyim. (Yani sizi katımda değerli ve itibarlı kılayım) Kibirlenerek bana kulluk yapmaktan yüz çevirenler, aşağılanmış, değersizler olarak cehenneme gireceklerdir, buyurmuştur.”*^[14]

Parantez içi açıklamalar ile tercümenin daha iyi anlaşılmasını sağlamak istedik. Çünkü rivayette verilmek istenen mesaj bizim gibi ana dilleri Arapça olmayanlar tarafından ancak bu şekilde anlaşılabilir. Ayetin birinci kısmında yer alan; “bana kulluk yapın” ifadesi, devamında gelen; “bana kulluk yapmayı kendisine yediremeyen, kibirli kendini beğenmiş” ifade-siyle uyumludur. Şayet ilk ifadeyi; “bana dua edin” diye çevirecek olursak ki aşağıda vereceğimiz örnekler öyle çevirmişlerdir, o zaman ayetin ikinci kısmındaki “ibadet” sözcüğü birinci cümledeki “dua” ile uyumsuzluk arz eder ve bu da okuyucuyu rahatsız eder. Nitekim aşağıda iktibas edeceğimiz çeviri örneklerinde bu uyumsuzluk ve dildeki rahatsız edicilik çok açık olarak görülebilmektedir.

Maalesef meal yazarlarımız, Kuran’ın neresinde; “ادعونی استجب لكم” ifadesini görseler hemen; “bana dua ediniz ben de duanızı kabul edeyim, icabet edeyim”, diye çevirmeye alışık oldukları için bu ayette de aynı tavır sergilemişlerdir. Oysa ayetin orijinal metninde de altını çizdiğimiz; “يستكبرون عن عبادتي” ifadesi daha önce geçen “ادعونی استجب لكم” ifadesindeki “Dua” sözcüğünü nasıl anlamamız gerektiğini göstermektedir. Ayrıca Allah Resulü de rivayetin başında “dua” sözcüğünü “ibadet” olarak anlamamız gerektiğinin altını çizmekte ve adeta bizi bu hataya düşmeyelim diye uyarılmaktadır.

[14] Mü’min; 40/60.

“يستكبرون عن عبادتي” ifadesi; “*bana kulluk yapmayı, ibadeti kendisine yediremeyen kibirli, kendisini beğenmiş*” anlamıyla Allah’a ibadetten kaçınanları tasvir etmektedir. Ayet, dünya hayatında kibirlenerek Allah’a kulluk yapmayanların cehenneme girerken dünyadaki kibir ve kendini beğenmişliklerinden eser kalmayacağını ve hor-hakir bir şekilde ateşe atılacaklarından söz ediyor. Yani, dünyada ibadetten kaçınmanın onları ahirette nasıl değersizleştireceğini ifade ediyor. Şimdi bu mesaja uygun olarak ayetin birinci cümlesinde yer alan ve “*bana dua edin*” diye çevrilen “*dua*” sözcüğünü, “*dua etmek*” değil de “*ibadet etmek*” olarak çevirirsek, hem ayetin anlam bütünlüğünü korumuş hem de hadise uygun anlam vermiş oluruz. Çünkü ayetin mesajına göre; ibadet etmek insanı değerli kılarken, ibadetten yüz çevirmek de onu değersiz kılmaktadır. Ayetin bütünlüğü bu anlam uyumunu zorunlu kılmaktadır. Böylece ayette verilmek istenen mesaj şudur: *Bana kulluk yaparsanız, ben de sizi yapmış olduğunuz ibadetlerinize/kulluğunuza karşılık katımda değerli ve itibarlı kılarım. Aksi takdirde, bana kulluktan kibirlenerek kaçınanların benim katımda bir değer ve kıymetleri olmadıkları gibi ahirette de değersizler olarak cehenneme gireceklerdir.*

Görüleceği üzere ayet ancak hadis-i şerif dikkate alınarak çevrildiğinde anlam bütünlüğünü korumakta ve verilmek istenen mesajı tam olarak vermektedir. Şimdi de rivayeti/hadisi dikkate almadan yapılan bazı çeviri örneklerini görelim.

Mümin Suresi Altmışınca (60) Ayetin Meal Örnekleri

Vermiş olduğumuz anlamı kıyaslamak ve aradaki farkı göstermek amacıyla ülkemizde yaygın olarak okunan bazı meallerden iktibaslarla bulunacağız. Ancak yapacağımız iktibaslara geçmeden önce bir hususu özellikle belirtmek istiyoruz. Tırnak içinde aktardığımız meal ve tercümelelerdeki her türlü dilsel problemler tamamen yazarlarına aittirler. Biz metinlere hiçbir müdahale yapmadan aynen aktardık. Sadece, yukarıda ayetin orijinal metninde altını çizdiğimiz ve çeviri sorunlarının olduğunu düşündüğümüz ifadelerin çeviri örneklerinde de altlarını çizdik ki okuyucu üzerinde durduğumuz sorunu daha iyi görsün. Bu hususun özellikle dikkate almasını istiyoruz.

Diyanetin Meali:

“Rabbimiz şöyle dedi: “Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir.”^[15]

Diyanetin Meal Tefsiri:

“Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir.”^[16]

Hemen hemen aynı çeviri yapılmıştır. “ادعونی” ifadesi “bana dua edin”, “استجب لكم” de “kabul edeyim” olarak karşılanmıştır. Aşağıda görüleceği üzere bu yaklaşım geneldir ve hemen her mealde aynıdır.

Elmalı Hamdi Yazır:

“Halbuki Rabbiniz buyurdu “ادعونی استجب لكم” yalvarın ki bana size karşılık vereyim, çünkü benim ibadetimden kibirlenenler yarın hor hakir olarak Cehenneme gireceklerdir.”^[17]

Merhum Elmalı, ayetin açıklama kısmında bizim işaret etmiş olduğumuz hadise de atıfta bulunarak, duanın ibadet anlamına geldiğini ve ibadet ve duanın birbirlerinden ayrı düşünülemez olduklarını belirtmiştir.^[18] Ancak bu kanaatini her ne hikmetse ayetin tercümesine yansıtmamıştır. Ayrıca ayetlerin tercümelerinde kullandığı Türkçe de kötü ve anlaşılmalıdır. Bu anlatım biçiminin Elmalı'nın tefsirine has bir özellik olduğunu belirten Mustafa Öztürk, konuyla ilgili yapmış olduğu bir iktibastan hareketle şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Muhtemelen tefsirindeki ayet meallerinin Kuran yerine ikame edileceği endişesinden ve/veya her yönüyle ilahi bir kumaş olan Kuran-ı Arabî'yi başka bir dilde aynen üretmenin imkânsızlığına ilişkin muhkem inancından dolayı, eserin meal kısmında –tefsir kısmındaki mükemmel dil ve üslûbun aksine Türkçenin gramerine ters düşen bir üslûp kullanmıştır.”^[19]

[15] Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011, 3. Baskı.

[16] Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

[17] Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Ankara tsz., V., 4167. (Orijinal nüshadır. Yeni baskı değil)

[18] Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, V., 4167-8.

[19] Mustafa Öztürk, “Çağdaşlık ve Çağdaş Dönem Kuran Yorumlarına Genel Bir Bakış”, *İslamiyât*, 2004, sayı: 4, s. 22.

Süleyman Ateş:

“Rabbiniz buyurdu ki; “Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeğe tenezzül etmeyenler, aşağılık olarak cehenneme gireceklerdir.”^[20]

Mustafa Öztürk’ün Meali:

“Bakin, Rabbiniz şöyle buyuruyor: Bana yakarın; yakarışınıza karşılık vereyim. Bana yönelip yakarmaya tenezzül etmeyenler, aşağılanmış bir vaziyette cehennemi boylayacaklardır.”^[21]

Mealın, Ankara Okulu Yayınları tarafından basılan yeni baskısında ise şu tercüme yer almaktadır:

“Rabbiniz şöyle buyuruyor: “Bana yakarın, yakarışınıza karşılık vereyim; (dua edin, duanızı kabul edeyim). Bana kulluk/ibadet etmeyi kibrine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehennemi boylayacaklardır.”^[22]

Sayın Öztürk mealinde hem “ادعونی” ifadesi için hem de “عبادة” ifadesi için “yakarmak” anlamını vermiştir. “ادعونی/Dua ediniz” ifadesini “عبادة/kulluk ediniz” şeklinde çevirmesi gerekirken tam tersi “ibadet” etmeyi de “dua” etmeye dönüştürmüştür. Çeviri, ayetin vermek istediği mesajı tam olarak yansıtmakta yetersizdir. Sayın Öztürk, ayetin bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu tür bir anlam vermiş olmalıdır.

Mustafa İslamoğlu:

“Ve Rabbiniz şöyle buyuruyor: “Bana dua edin ki ben de kabul edeyim! Bana kulluk yapmayı kendisine yediremeyenler, rezil rüsva olarak cehenneme girecekler”^[23]

Abdülaziz Bayındır: (Süleymaniye Vakfı Meali)

“Rabbiniz (Sahibiniz) der ki “Bana dua edin, size olumlu karşılık vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir.”^[24]

[20] Süleyman Ateş, *Yüce Kuran’ın Çağdaş Tefsiri*, VIII, 91.

[21] Mustafa Öztürk, *Kuran-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Otto Y., Ankara 2008, s. 473.

[22] Mustafa Öztürk, *Kuran-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Y., Ankara 2014, s.530.

[23] Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kuran Gereçleri Meal Tefsir*, Düşün Y., İstanbul, 2009, Mümin, 40/60.

[24] Bu meal Süleymaniye Vakfı resmi internet sitesinden alınmıştır. <http://www.suleymaniye-vakfimeali.com/>

Abdülbaki Gölpinarlı:

“Ve Rabbiniz dedi ki: Çağırın beni, icâbet edeyim size; şüphe yok ki bana kulluk etmekten, ululuk satarak çekinenler, aşağılık bir halde cehenneme gireceklerdir.”^[25]

Uzmanlık alanı edebiyat ve klasik metinler olan bir akademisyenin, Kuran çevirisi gibi son derece önemli bir konuda neden böyle bir dil ve üslup kullandığını anlamak gerçekten çok zordur.

Muhammed Esed:

“Ama Rabbiniz buyurur ki: “Bana dua edin, duanızı kabul edeyim! Bana kulluk etmeye tenezzül etmeyenler, mutlaka aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir!”^[26]

Karşılaştırma ve Değerlendirme

Bir kıyaslama olsun diye verdiğimiz meal örneklerinin bizim yapmış olduğumuz çeviriden hangi açıdan farklılık arz ettiklerini okuyucu görmüştür diye düşünüyoruz. Çünkü hemen hepsinde görülen ortak sorun ayetin anlamındaki uyumsuzluktur. Okuyucu, ayetin ilk kısmında yer alan “dua ediniz” ifadesiyle ikinci kısımda yer alan “ibadet ediniz” arasında irtibat kurmakta zorlanmaktadır. Oysa her ikisi de “ibadet etme” olarak çevrildiğinde her hangi bir problem kalmamaktadır. Kaldı ki bu şekilde çevirmemizin gerekçesi sadece uyum değil bir zorunluluktur.

Şimdi de çok kısaca bazı klasik kaynaklarımızda yer alan konuyla ilgili bilgilere atıfta bulunmak istiyoruz.

Taberî (310/932) yukarıdaki rivayetin farklı bir versiyonunu nakletmiş ve bu rivayette konumuzla ilgili ince bir ayrıntıyı ortaya çıkmıştır:

عن النعمان بن بشير، قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ عِبَادَتِي دُعَائِي» ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ

Altı çizili ifadede Hz. Peygamber (a.s.); “Hiç şüphesiz ibadetim duamdır” buyurmuş ve ardından da şu ayeti (konumuzla ilgili olan ayeti) okumuş-

[25] <https://felsevuf.wordpress.com/2015/10/26/kuran-i-kerim-meali-abdulfaki-golpinarli>

[26] Muhammed Esed, *Kuran'ın Mesajı Meal Tefsir*, İşaret Y., İstanbul 1999; Orijinal metin de şu şekildedir: “But your Sustainer says: “Call unto Me (and) I shall respond to you! Verily, they who are too proud to worship Me will enter hell, abased”.

tur.”^[27] Görüleceği üzere rivayet dua sözcüğünü nasıl anlamız gerektiğini gayet açık bir şekilde göstermektedir.

Zemahşerî (538/1160), meşhur tefsiri el-Keşşâf da ele almış olduğumuz ayet ve anlamıyla ilgili olarak aynen şu ifadeyi kullanmaktadır:

ادعوني : اعبدونى و الدعاء بمعنى العبادة كثير فى القران

“ادعوني” “bana kulluk yapınız” demektir. Dua sözcüğü Kuran’ın birçok yerinde ibadet, kulluk anlamında geçmektedir.^[28] Görüldüğü gibi Zemahşerî hiçbir farklı yaklaşıma yer vermeksizin ayetin anlamını “dua etmek” olarak değil “Allah’a kulluk” yapmak olarak vermektedir.

Yine Zemahşerî; “استجب لكم” ifadesini Mücâhid’in; “bana kulluk yapın ben de size karşılığını vereyim” diye tefsir ettiğini nakletmiştir.^[29]

İbn Kesîr (774/1396) de tefsirinde konuyla ilgili rivayetin farklı versiyonlarını vermiş ve ayette geçen ve “dua etmek” olarak çevrilen ifadenin aslında “kulluk etmek” anlamına geldiğini belirtmiştir.^[30]

Diğer Örnek: Furkân Sûresi Yetmiş yedinci (77) Ayet

Ülkemizde, halk arasında bile ne zaman dua söz konusu olsa hemen herkesin dilinde şu ifade yer alır: “De ki duanız olmasa idi Rabbim size ne diye değer verecekti?” Hutbeler, vaazlar ve dini konuşmalarda sıklıkla dile getirilen mezkûr ifade bir ayet meali olarak zikredilir. Fakat gerçekten Kuran’da anlamı böyle olan bir ayet var mıdır? Yoksa genel bir ezber olarak mı dile getirilmektedir? Acaba meal yazarlarımız ilgili ayeti bu ezberin etkisinde kalarak mı çevirmektedirler? Çünkü örnek olarak ele alacağımız konuyla ilgili Furkân yetmiş yedinci (77) ayeti başka türlü yanlış çevirmek mümkün görünmemektedir. Orta düzey Arapça bilgisi olan biri bile bu ayeti yaygın olduğu anlamıyla çevirmez. Zira ayet, asla bölünmeye tahammülü olmayan bir bütünlüğe sahiptir. Onu iki ayrı cümleye bölmek ve her birine ayrı ayrı anlam vermek dil ve gramer açısından imkânsızdır.

Söz konusu ayet şudur:

[27] Taberî, İbn. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kuran*, Beyrut 1995, XXIV, 99. (12. Cildin içinde basılı)

[28] Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşâf*, Beyrut 1995, IV, 180.

[29] Zemahşerî, *Keşşâf*, IV, 180.

[30] İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurani'l-Azîm*, İstanbul 1985, VII, 142-43.

قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

Görüldüğü üzere ayet başından sonuna kadar bir bütündür. Bu itibarla ayetin bir kısmını diğerinden ayırarak anlam verip daha sonra da sanki Kuran’da bu anlamda müstakil bir ayet varmış gibi dile getirmek doğru değildir. Ayrıca ayetin orijinal metninde ayet ikiye bölünmesin diye bir de vasıl (صلى) işareti (secâvend) vardır.^[31] Maalesef aşağıda vereceğimiz meal örneklerinde bu durum hiç dikkate alınmamıştır. Özellikle de ayetin orijinal metninde altını çizdiğimiz zamirler, gramer olarak açıklanması imkânsız mercilere irca edilmişlerdir. Okuyucu bu durumu daha açık görebilsin diye hem ayetin orijinal metnin de hem de çevirilerde söz konusu zamirlerin altlarını çizdik. Okuyucunun, hem karşılaştırma yapmasını kolaylaştırmak hem de aradaki farkı daha iyi görebilmesini sağlamak için ayetin tarafımızdan yapılan tercümesini önce vermek istiyoruz.

“Ey Muhammed (seni elçi olarak gönderdiğim muhataplarına) de ki; şayet Rabbim sizi kendisine kulluğa ve imana davet etmemiş olsa idi (çünkü sizi önemli ve değerli kılan yegâne şey size yaptığım bu davettir) başka neden dolayı size değer ve önem atfedecekti ki? Oysa siz onun davetini yalanladınız (iman etmediniz) o halde bu inkârınızın/yalanlamanızın sonucuna katlanacaksınız.”

Meal Örnekleri

Diyânetin Meali:

“(Resûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Resûl’ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!”

Mealdeki parantez içi açıklamalar aslında çevirinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak içindir. Fakat bu çeviride adeta tersinden bir amaca hizmet etmiş ve anlamı anlaşılmasız kılmıştır. Mealin Türkçe açısından ne ölçüde bozuk ve anlaşılmasız olduğunu okuyucunun takdirine bırakıyoruz. Ayetin ikinci yarısının başında parantez içinde; “*Ey inkârcılar*” diye verilen çeviri sadece bir tercüme hatası değil farkına varılmadan yapılmış bir tahrif örneğidir.^[32] Bunun, elbette gözden kaçan, sehven yapılmış bir hata olduğunu düşünüy-

[31] Kuran’da vakıf (secâvend) işaretleri için bkz. Abdurrahman Çetin, Kuran Okuma Esasları, Emin Y., Bursa 2009, s270.

[32] Hüsnü zan ediyoruz ve bunun ancak sehven olabileceğini düşünüyoruz. Başka türlü olmasını ihtimal dışı görüyoruz.

yoruz. Ancak bu sehvin ne derece büyük bir yanlışla neden olduğunu da belirtmek durumundayız.

Çünkü ayette geçen ve altını çizdiğimiz “küm” zamirleriyle “Ey kâfirler” diye çevirdikleri “kezzebtüm”de yer alan “tüm” zamiri aynı muhataplara râcidir. Bu zamirlerin ilk ikisini başka muhataplara “kezzebtüm”deki “tüm” zamirini de başkalarına irca etmek Arapça grameri açısından hiçbir şekilde mümkün değildir. Yani, mealdeki “Ey kâfirler” şeklindeki hitap ile “kezzebtüm” fiilinin faillerinin kâfirler olduğu belirtilmiş olmaktadır. Oysa bir önceki cümlede geçen “küm” zamirleriyle kastedilenlerin de müminler olduğu belirtilmiştir. Çünkü “kulluk ve yalvarma” müminlere özgüdür. Bu tür bir çeviri, sadece ayeti yanlış olarak tercüme etmek değil aynı zamanda bir tahriftir. Her nasıl olursa olsun bu hata mazur görülemez. Çünkü çok açık bir şekilde ayetin mesajını çarpıtmakta ve ilahi amacı saptırmaktadır. Aynı yanlış başka meallerde de söz konusudur.

Diyanet İşleri Teşkilatının yayınladığı “Meal Tefsirde” ise ayet şu şekilde çevrilmiştir:

“De ki (o inkârcılar): “Kulluğunuz ve niyazınız olmasa Allah size ne diye değer versin! Siz (onun dinini) asılsız saydınız; onun için artık bu, yakanızı bırakmayacak!”^[33]

Görüreceği üzere bu çeviri ayette geçen zamirlerin muhataplarını aynı yere irca ederek bütünlüğü korumuştur. Bu açıdan doğrudur. Ancak, muhatapları “kâfirler” olarak belirlemesinin ne derece isabetli olduğunu aşağıda tartışacağız. Ayrıca çevirinin Türkçesini de okuyucunun takdirine bırakıyoruz.

Elmalı Hamdi Yazır:

“De ki rabbım size ne kıymet verir duanız olmasa? Demek ki tekzip ettiler, o halde yarın ceza yapışacak”^[34]

Elmalı gibi büyük bir müfessirin gözünden “كذبتم” sözcüğündeki “تم” zamirinin muhatap zamiri olduğu nasıl kaçır da “siz” diye çevirmesi gereken bir ifadeyi “onlar” diye; “demek ki tekzip ettiler” diye çevirebilir, anlamak neredeyse imkânsızdır. Muhtemelen belleklerimize yer eden ezberlerimiz dikkatimizi kör edebiliyor. Ayrıca, ayetin tefsir ve açıklama kısmında “dua” sözcüğüne; “ibadet ve kulluğunuz olmasa ne ehemmiyetiniz olurdu” şeklinde anlam verdiği halde meal kısmında neden bu tür bir anlamı tercih ettiğini anlayamadık.^[35] Bir önceki ayetin mealıyla ilgili dikkatleri çektiğimiz mer-

[33] Diyanet İşleri, *Meal Tefsir*, Komisyon, IV, 137.

[34] Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, V, 3608.

[35] Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, s. 3616.

hum Elmalı'nın tefsirine ilişkin değerlendirmenin bu ayet için de geçerli olabileceğini hatırlatmak isteriz.

Mustafa Öztürk:

“Ey Peygamber! De ki o kâfirlere: “İman ve ibadetiniz olmadıktan sonra rabbim size ne diye değer versin? Sizler Allah'ın ayetlerini yalan saydınız. Ama bilin ki bu büyük günahın cezasından yakanızı asla kurtaramayacaksınız.”^[36]

Sayın Öztürk'ün mealinin iki farklı baskısını kullandık. Diğer baskıdaki tercüme ve açıklamasını da vermek istiyoruz.

(Ey Peygamber) De ki o kâfirlere/müşriklere: “Allah'ın birliğine imanınız, ibadetiniz ve ihlasınız olmadıktan sonra rabbim size ne diye değer versin?! Siz ki Allah'ın ayetlerini yalan saydınız. (Ama bilin ki) bunun vebali yakanızı hiç bırakmayacaktır.”^[37]

Öztürk mealin devamında şu açıklamayı yapmaktadır:

“Bu ayette geçen dua kelimesi “Allah'ın birliğine iman ve davet” manasındadır. Nitekim dua kelimesinin fiil kalıpları da birçok ayette “ibadet/tapınma” manasında kullanılmıştır.^[38]

Muhatapların “kâfirler” olarak tespit edilmesini paranteze alırsak, muhtevayı en doğru biçimde yansıtan meal Sayın Öztürk'ün mealidir.

Mustafa İslamoğlu:

(Müminlere de ki): “Eğer duanız olmasaydı Rabbim size ne diye değer verecekti ki?”

(Kâfirlere de ki): Sonuçta siz de yalanlamış bulunuyorsunuz; bundan böyle (inkârınız) sizin yakanızı bırakmayacak^[39]

İslamoğlu'nun aktarmış olduğumuz meal tam bir “tahrif” örneğidir. Çünkü ayetin bir kısmını müminlere diğer bir kısmını da kâfirlere hitap edecek şekilde bölerek tercüme edebilmek ancak orijinal metni tahrif etmekle mümkündür. Maalesef İslamoğlu da bunu yapmıştır. Kuran'ın sahih anlamı için hadis/rivayetin ne derece önemli olduğunu az da olsa fark edip de kaynaklarımıza bakabilseydi bu fahiş hataya düşmeyecekti.^[40]

[36] Mustafa Öztürk, *Kuran'ı Kerim Mealî: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. 365.

[37] Mustafa Öztürk, *Kuran-ı Kerim Mealî, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.414.

[38] Mustafa Öztürk, *Kuran-ı Kerim Mealî, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. 414.

[39] Mustafa İslamoğlu, *Kuran Mealî*, Furkan, 25/77.

[40] Bu vurgumuzun sebebi müellifin Hadisler ve Rivayetlere karşı olan tutumuna bir atıftır. Bu konuda şu sosyal medya adresine bakılabilir. <https://www.youtube.com/watch?v=Pf8Y-SzECR3Q> (05. 07. 2017)

Süleyman Ateş:

“De ki; “duanız olmadıktan sonra Rabbim sizi ne yapsın? Yalanladınız. Bu yüzden cezalandırılmanız gerekir.”^[41]

Sayın Ateş’in meali de aynı hata ve yanlışı tekrar etmiştir. Buna ek olarak mealde geçen; “*yalanladınız*” ifadesiyle kastedilenin, yalanlananın ne olduğunu da belirtmemiş olduğu için meal anlaşılmaz olmuştur.

Abdülaziz Bayındır: (Süleymaniye Vakfı Meali)

“De ki: “Duanız olmasa Sahibinizin yanında ne değeriniz olur? Siz hep yalan söylediniz. Yarın yalanınız yakanızı bırakmayacaktır.”^[42]

Sık sık konuşmalarında; “*Kuran’ı anlamak için yine Kuran yeter*” diyen ve bu söylemiyle ülkemizde ünlenen Sayın Bayındır; “*كذبتهم*” ifadesini “*siz hep yalan söylediniz*” şeklinde çevirmiştir. Oysa fiil müteaddidir ve “*yalan söylemek*” ise lazım fiildir. “*Yalanladınız*” ile “*yalan söylediniz*” arasında son derece önemli bir fark vardır. Verilen çevirinin doğru olabilmesi için kıraatin değişmesi gerekir. Yani “*kezzabtüm*” şeklinde şedde ile değil “*kezebtüm*” şeklinde şeddesiz okunması gerekir. Bu okuyuşun dışında verilen anlam gramer olarak açıklanamaz. Bu itibarla verilen meal ayetin karşılığı değildir. Ayrıca, çevirinin Türkçesini de okuyucuların takdirlerine bırakıyoruz.

Abdülbaki Gölpinarlı:

“De ki: Sizi imana davet etmeseydi ne değeriniz olabilirdi Rabbimin yanında; ama siz gerçekten de yalanladınız tebliğ edilenleri, artık azaplandırmak gerekirken sizi.”^[43]

İlk örnek olarak verdiğimiz ayetin meali münasebetiyle Gölpinarlı’nın Türkçesindeki garipliğe dikkat çekmiştik. Şayet ifadesindeki farklı ve devrik anlatımı dikkate almaz isek verilen anlam ayetin mesajına uygundur. Nitekim birçok rivayet tefsirinde ayette geçen “*dua*” sözcüğünün imana davet anlamına geldiği belirtilmiştir.

Muhammed Esed:

“(İNANANLARA) de ki: “Dua ve yönelişiniz O’na olan inancınız için değilse, Rabbim size niçin değer versin?” (Ve inkarcılara da de ki:) “Gerçek şu ki, siz (Allah’ın mesajını) yalanladınız: artık bu (günah) yakanızı bırakmayacaktır!”^[44]

[41] Süleyman Ateş, *Yüce Kuran’ın Çağdaş tefsiri*, İstanbul tsz., Yayın evi yok. Furkan; 25/77.

[42] <http://www.suleymaniyevakfimeali.com/>

[43] <https://felsevuf.wordpress.com/2015/10/26/kuran-i-kerim-meali-abdülbaki-golpinarli>

[44] Muhammed Esed, *Kuran Mesajı: Meal-Tefsir*, İşaret Y., İstanbul 1999, II, 738.

İslamoğlu'nun mealı ile ilgili söylediklerimiz Muhammed Esed'in mealı için de aynen geçerlidir. Ayetteki zamirler, hiçbir dil bilgisi kuralı dikkate alınmadan keyfî olarak farklı muhataplara irca' edilmiştir. Bu, kabul edilebilir bir durum değildir.

Bazı Klasik Kaynaklarda Konunun Değerlendirilmesi

Şimdi de klasik kaynaklarımızdaki konuyla ilgili bazı önemli bilgilere kısaca yer vereceğiz. Taberî ayetle ilgili olarak şu yorumları nakletmiştir:

(لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ) يقول: لولا عبادة من يعبدكم، وطاعة من يطيعه منكم.

“Şayet duanız olmasa” ifadesi; “şayet içinizden Allah’a kulluk yapanların kullukları ve yine Allah’a itaat edenlerin de itaatleri olmasa”, anlamındadır.^[45] Ayrıca Mücahit’ten de şu yorumu nakletmiştir:

مجاهد، قوله: (لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ) قال: لولا دعاؤكم إياه لتعبده وتطيعوه.

Şayet duanız olmasa demek; “Allah’a ibadetiniz ve itaatiniz olmasa” demektir.^[46]

Ayetin ikinci kısmının başında geçen ve zamirin mercii bakımından meal-lerde sorun olduğunu söylediğimiz, özellikle de “*kâfirler*” şeklinde çevrilmesine itiraz ettiğimiz; “*Kezzebtüm/yalanladınız*” ifadesiyle kimlerin kastedilip, yalanlayanların kimler olduğunu şu veciz ifadeyle açıklamıştır:

فقد كذبتهم أيها القوم رسولكم الذي أرسل إليكم وخالفتهم أمر ربكم الذي أمر بالتمسك به لو تمسكتم به، كان يعبأ بكم ربي، فسوف يكون تكذيبكم رسول ربكم، وخلافكم أمر بارتئكم، عذاباً لكم

“Ey Muhammed’in (a.s.) kavmi, muhatapları, size gönderilen elçinizi yalanlayıp, Rabbinizin, yerine getirmeniz için size emrettiği emrine de muhalefet ettiniz. O halde Rabbim size neden değer versin ki? Çok yakında elçinizi yalanlamanızın ve Rabbinizin emrine muhalefet etmenizin azabı gerçekleşecektir.”^[47]

[45] Taberî, XX, 70. (11. Cilt içinde basılı)

[46] Taberî, XX, 71. (11. Cilt içinde basılı)

[47] Taberî, XX, 71. (11. Cilt içinde basılı)

Ayetin orijinal metninde altını çizdiğimiz zamirlerle kimlerin kastedildiği ve kimlerin neyi yalanladıkları, Taberî'den naklettiğimiz bu metinde çok açık bir şekilde ifade edilmektedir. Öncelikle “*küm ve tüm*” zamirleriyle kastedilenlerin mümin veya kâfir muhataplar değil, Hz. Muhammed'in davetine muhatap olan başta kavmi olmak üzere tüm insanlardır. Bu durumda ayetin anlamı ve mesajı şu şekilde olmaktadır: “ey benim elçimi yalanlayıp onun imana ve kulluğa davetini reddedenler, elçimi ve benim davetimi yalanlamanızın cezasını çok yakında göreceksiniz”.

Benzer şekilde Zemahşerî de şu izahı yapmaktadır:

انما هو العبادة وحدها لا لمعنى آخر و لولا عبادتهم لم يكثر لهم البتة .
الدعاء العبادة

“Dua”, başka değil ancak ibadet anlamındadır. Onların ibadetleri olmamış olsa idi elbette Allah onlara bir değer/önem vermezdi. Dua: ibadettir. ^[48]

Yukarıda nakletmiş olduğumuz ve eleştirdiğimiz meal örneklerinde gözden kaçırdığımız düşündüğümüz üç ortak nokta vardır: Birincisi, “duanız olmasa” çevirisi, ikincisi, ayette geçen “*كم*” ile “*تم*” zamirlerinin mercilerini tespitteki hata, üçüncüsü de “*كذبتم*” fiilinin mefulünü belirlememektir. Öncelikle zamirlerden başlamak istiyoruz. Ayette geçen üç muttasıl zamir aynı muhataplara yöneliktir. Bunları iki farklı muhataba, yani müminlere ve kâfirlere irca etmek Arapça grameri bakımından imkânsızdır. Dolayısıyla yukarıdaki mealde önce parantez içinde “müminlere de ki”, daha sonra da yine parantez içinde “kâfirlere de ki” şeklinde yapılan çeviriler, sadece hatalı değiller aynı zamanda ayetin anlamını ve mesajını da tahrif etmiş olmaktadır. Sonuç olarak ayette geçen her üç zamirin de mercileri aynıdır. Onlar da Hz Muhammed'in çağdaşları başta olmak üzere İslam'a davet edilen tüm insanlardır.

Ayette geçen; “*لولا دعاءكم*” ifadesi “şayet duanız olmasaydı” diye çevrilmiştir. Oysa bu ifadenin ayetin bütünlüğü içindeki anlamı: “şayet Allah sizi kendisine kul olmaya, imana ve İslam Dinine davet etmemiş, çağırmamış olsa idi” olacaktır. Çünkü insanı diğer varlıklardan farklı ve Allah katında değerli kılan yegâne özellik onun dua etmesi değil, Allah'a imana ve kulluğa davet edilmiş olmasıdır. Bu özellik insanı diğer tüm varlıklardan farklı kılar. Şayet insanın böyle bir ayrıcalığı olmasa idi ki bu ayrıcalık Kuran'da “emaneti üstlenmek”^[49] olarak zikredilir, o zaman insan diğer varlıklardan, başka hangi

[48] Zemahşerî, *Keşşâf*, III, 289.

[49] Ahzâb, 33/72.

özelliğinden dolayı daha üstün ve değerli olacaktı ki? İşte ayet çok vezir bir şekilde insanoğlunu asıl değerli kılan şeyin ne olduğunu hatırlatıyor. Bu da insanın imana ve Allah'a kulluğa davet edilmesi ve imtihan olmasıdır.

Böylece ayetteki “duanız” diye çevrilen ifade “imana davet edilmeniz, çağrılmanız” anlamına gelmektedir. Bu ifade tarzı Arap edebiyatında yaygın olarak kullanılan bir edebi sanattır. Bu edebi sanata göre zikredilen sözden onun sözlük anlamı, vaz edildiği birincil anlamı değil, sözcüğün lâzımı manası kastedilir.^[50] Yani “kulluğunuz” denilir ama bundan “kulluğa çağrılma” kastedilir. Allah, bu edebi ifadenin muhataplar tarafından doğru anlaşılması olduğundan o kadar emindir ki bu anlaşılma/kastedilen mana “كذبتم” fiilinin mefulüdür ve ayette lafzen zikredilmeyip hafzedilmiştir. Bu da yine Arap Dili ve Edebiyatında yaygın olan bir durumdur. Çünkü ibareden açıkça anlaşılmanın manaların lafızları zikredilmeyip hafzedilirler.^[51]

Sonuç olarak “كذبتم” ifadesinde yer alan كذب fiili “Tefil” babındandır ve müteaddidir. Yani mutlaka bir meful alması gerekir. Bu meful, Arapçada edebi bir sanat gereği hafzedilmiş olsa da Türkçe tercümede belirtilmesi gerekir. Aksi takdirde cümlenin anlamı anlaşılmamaktadır. Çoğu meal örneklerinde gördüğümüz gibi “siz yalanladınız”, diye çevrilemez. Bu üç noktayı önemine binaen kısaca şu şekilde özetlemek istiyoruz:

a- “لولا دعاءكم” ifadesi, “duanız olmasa” değil, “imana ve İslam'a davet edilmemiş olsanız” anlamındadır.

b- “Küm ve Tüm” zamirlerinin mercilerini hem “Kâfirlere de ki”, hem de “müminlere de ki” şeklinde belirlemek ve ona göre çevirmek hem yanlıştır hem de dilde bir karşılığı yoktur.

c- Ayette geçen “كذب” fiilidir. Bu fiilin mefulü cümleden anlaşıldığı için Arap edebiyatı gereği hafzedilmiştir. Ancak Arap olmayanlar için bu mefulün tercümeyle yansıtılması zorunludur. Aksi takdirde anlam tama olarak anlaşılmamaktadır.

Sonuç

Hiçbir metin, bir başka dile, ait olduğu dildeki karşılığını birebir koruyacak şekilde tercüme edilemez. Ancak, insanları farklı renklerde ve farklı dillerde yaratan ve bu şekilde imtihan eden yüce Allah, dili/lisanı insanlar arası iletişimin önemli bir aracı kılmıştır. İnsanoğlu var olduğu günden

[50] Arap Dili ve Edebiyatında benzer kullanımlar ve geniş bilgi için bkz. Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâğati Fi'l-Meânî ve'l-Beyânî ve'l-Bedî'*, Beyrut tsz. Örneğin, “Külü çoktur”, denilince o kişiniz cömert olduğunun anlaşılması gibi... s. 345-55.

[51] Cemâlü'd-Dîn İbn Hişâm el-Ensârî, *Muğni'l-Lebib an Kütübi'l-Eârîb*, Dâru'l-Fikr tsz., s. 682-88.

buyana birbirini anlamak için sözlü veya yazılı tercüme faaliyetinden asla geri durmamıştır. Bir de tüm dinlerin kutsal metinleri/vahiy söz/dil olunca, tercüme hem bir zorunluluk hem de son derece dikkat edilmesi gereken bir iş haline gelmiştir. Herhangi bir beşeri metnin tercümesinde yapılacak yanlışlık veya eksiklikle, dini bir metinde, özellikle de İlahî metinlerde yapılacak hata ve eksiklik ile aynı olamaz. Bu nedenle Kuran çevirilerine azami hassasiyet gösterilmelidir, diyoruz.

Mümin altmış (60) ve Furkân yetmiş yedinci (77) ayetlerin çeviri örnekleri üzerinden ele aldığımız Meal-Hadis ilişkisi çalışmamız, bu açıdan önemlidir ve yapılacak Kuran çevirilerinde, Hadis kaynaklarının mutlaka dikkate alınmasını önermektedir. Çünkü hepimiz çok iyi bilmekteyiz ki Hz. Muhammed'in mübarek sözleri olan Hadisler ve onun Sünneti, Kuran'ı anlamak için vazgeçilmez kaynaklardır. Kuran'ı Türkçeye çevirecek olanların Arapça ve Türk diline vukuflarının yanında, mutlaka yeterli derecede Hadis kaynaklarına vakıf olmaları da gerekir. Meal okuyanlar, okudukları metni Allah'ın buyrukları olarak okumaktadırlar. Böylece her mütercim, yapmış olduğu çeviriyle, kul ile Allah arasındaki iletişimin bir aracı olmaktadır. Bu iletişimin sağlıklı ya da sağlıklısız olmasının tüm sorumluluğu mütercime aittir. Bir insan için bundan daha büyük bir sorumluluk olabilir mi?

Kaynaklar

- Abdülbaki Gölpınarlı, *Kuran Meali*, <https://felsevuf.wordpress.com/2015/10/26/kuran-i-kerim-meali-abdülbaki-golpinarli>
- Abdurrahman Çetin, *Kuran Okuma Esasları*, Emin Y., Bursa 2009.
- Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâgati Fi'l-Meânî ve'l-Beyâni ve'l-Bedî'*, Beyrut tsz. S. 345-55.
- Cemâlû'd-Dîn İbn Hişâm el-Ensârî, *Muğni'l-Lebîb an Kütübi'l-Eârîb*, Dâru'l-Fikr tsz., s. 682-88.
- Düccane Cündioğlu, *Türkçe Kuran ve Cumhuriyet İdeolojisi*, Kitabevi, İstanbul 1998
- Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Ankara tsz.
- İbn Hanbel, Ahmed, *el-Müsned*, Kahire tsz.
- İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurani'l-Azîm*, İstanbul 1985
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen*, Dâru İhyâu Turâsi'l-Arabî, 1975,
- Kuran Meali*, Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Kuran Yolu ve Mesajı*, Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011, 3. Baskı.
- Muhammed Esed, *Kuran Mesajı: Meal-Tefsir*, İşaret Y., İstanbul 1999
- Muhammed Esed, *Kuran'ın Mesajı Meal Tefsir*, İşaret Y., İstanbul 1999

- Mustafa Ertürk, “Kuran İslam’ı Söyleminin İlmi Değeri”, *İslam’ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Önemi sempozyumu*, T.D.İ.V. Y., Ankara 2003
- Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kuran Gereççeli Meal Tefsir*, Düşün Y., İstanbul, 2009
- Mustafa Öztürk, “Çağdaşlık ve Çağdaş Dönem Kuran Yorumlarına Genel Bir Bakış”, *İslamiyat*, 2004, sayı: 4
- Mustafa Öztürk, *Kuran-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Otto Y., Ankara 2008
- Mustafa Öztürk, *Kuran-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Y., Ankara 2014
- Selçuk Kütük, *Bilim Felsefesi Üzerine, Açılım Y.*, İstanbul 2005
- Süleyman Ateş, *Yüce Kuran’ın Çağdaş tefsiri*, İstanbul tsz.,
- Taberî, İbn. Cerîr, *Câmiu’l-Beyân an Te’vili Âyi’l-Kuran*, Beyrut 1995
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*,
- Zemahşerî, Ebu’l-Kâsım Cârullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşâf*, Beyrut 1995

